

говорами. Ее современное понимание закреплено в комментариях к положениям Модельной налоговой конвенции ОЭСР. Последние изменения к ней внесены в этом контексте в 2014 г. На их примере автор обобщает критические замечания в отношении концепции бенефициарного собственника. Автор приходит к выводу, что несмотря на достигнутый прогресс, термин «бенефициарный собственник» все еще далек от соответствия требованиям однозначности, четкости и ясности.

Ключевые слова: двойное налогообложение, толкование, ненадлежащее использование, бенефициарный собственник, международные договора.

Selezen P. Modern understanding of the concept of beneficial owner in international tax relations: key challenges

The article is devoted to the traits of interpretation of the concept of beneficial owner in double taxation treaties. It is one of the key instruments in fighting against treaty abuse in the area of taxation. Its modern understanding is based on the commentaries to the provisions of OECD Model Tax Convention on Income and on Capital. The latest changes in this context were made in 2014. On their example the author generalizes the positions of critics of modern approach. He concludes that despite notable progress, the term «beneficial owner» is far from being in accordance with demands of clarity, clearness and unambiguity.

Key words: double taxation, interpretation, improper use, beneficial owner, double taxation treaty.

УДК 343.102

*Віталій Анатолійович Сердюк,
адвокат*

**ПРОЦЕСУАЛЬНІ ГАРАНТІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ
ПРИ ВКЛЮЧЕННІ ВІДОМОСТЕЙ
ДО ЄДИНОГО РЕЄСТРУ ДОСУДОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ**

Новий Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) суттєво модернізував порядок здійснення кримінального провадження на всіх його стадіях. Аналіз його новацій свідчить про те, що законодавець не просто оновив кримінальне процесуальне законодавство, а здійснив його докорінні зміни, що, по суті, мають наслідком зміну парадигми кримінального процесу, сталих підходів до розуміння його засадничих положень [1, с. 5].

У цьому аспекті не є винятком і стадія досудового розслідування. Одним із інститутів, який зазнав найбільш істотних змін, є початок досудового розслідування та проблеми забезпечення прав і свобод особи при прийнятті заяви та повідомлення про кримінальне правопорушення й включенні відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР).

Проте чітка правова регламентація процесуальної діяльності на першому етапі досудового провадження є передумовою законності та обґрунтованості подальшого розслідування і судового розгляду справи, тобто однією з гарантій ефективного виконання завдань кримінального провадження загалом (ст. 2 КПК України). З огляду на це вважаємо за необхідне удосконалити кримінальне процесуальне законодавство, що регулює прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення з метою забезпечення прав і свобод особи.

Як відомо, із набуттям чинності КПК України у кримінальному процесі було запроваджено нові інститути, зокрема, зазнав суттєвих змін початок досудового розслідування, оскільки ліквідовано стадію порушення кримінальної справи, а отже, було ліквідовано стадію дослідчої перевірки [2, с. 42].

Однак, незважаючи на певну схожість, вважаємо, що було б помилково прирівнювати реєстрацію заяви чи повідомлення в ЄРДР із порушенням справи, проводячи між цими поняттями паралель. Водночас діяльність з перевірки заяв, повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення охоплює надзвичайно широке коло осіб і правовідносин із відповідними правами та свободами. На цьому етапі відповідні органи отримують інформацію про вчинене кримінальне правопорушення і вживають дії, спрямовані на встановлення її достовірності, а також при необхідності закріплюють сліди вчиненого.

Водночас у ст. 22 Конституції України вказується, що права і свободи людини та громадянина, закріплені цією Конституцією, не є вичерпними. Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані. При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод. Згідно зі ст. 55 Основного Закону права і свободи людини та громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [3].

Враховуючи те, що Україна взяла зобов'язання перед Радою Європи та Європейським Союзом (далі – ЄС) здійснити реформування правоохоронних органів, привести національне законодавство у відповідність до міжнародного законодавства, то, відповідно, слід забезпечити реалізацію загально-визнаних європейських стандартів у галузі прав і свобод людини у кримінальному процесі.

Відповідно до ч. 1 ст. 214 КПК України слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до ЄРДР та розпочати розслідування. Слідчий, який здійснюватиме досудове розслідування, визначається керівником органу досудового розслідування [4].

Окрему увагу слід звернути на певні порушення прав особи, які досить активно «вжилися» у чинний КПК України з приводу початку досудового розслідування. Так, поширеним є проведення перевірки відомостей про кримінальні правопорушення на підставі ч. 1 ст. 214 КПК України. Адже, як зазначають О. Банчук, Л. Лобойко та інші фахівці у галузі кримінального процесу, на практиці протягом 24 годин здійснюється перевірка заяв, повідомлень та інших відомостей про кримінальні правопорушення без формальної реєстрації цієї інформації в ЄРДР [5, с. 9].

Відповідно до п. 2.1. Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС України) від 19 листопада 2012 р. № 1050, прийняття заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, незалежно від місця і часу їх учинення, повноти отриманих даних, особистості заявника, здійснюється цілодобово негайно тим органом внутрішніх справ, до якого надійшла заява чи повідомлення про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, або самостійне виявлення слідчим або іншою службовою особою органу внутрішніх справ із будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення. Заява, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або самостійне виявлення слідчим, прокурором із будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, реєструються у журналі єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події (далі – журнал ЄО). Форма журналу ЄО є єдиною для всіх органів внутрішніх справ України [6].

Пізніше, після перевірки інформація про вчинені кримінальні правопорушення та інші події вноситься або не вноситься до ЄРДР. Цю перевірку здійснюють співробітники оперативних підрозділів, як правило, шляхом відібрання пояснень. Хоча, на думку суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України щодо питання про початок кримінального провадження стосовно суддів, яке пов'язане зі здійсненням ними судочинства, підставами вважати заяву чи повідомлення саме про вчинення злочину є наявність у таких заявах або повідомленнях об'єктивних даних, які дійсно свідчать про ознаки злочину, що підтверджують реальність конкретної події злочину (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення злочину). Якщо у заявах чи повідомленнях таких даних немає, то вони не можуть вважатися такими, які мають бути обов'язково внесені до ЄРДР і щодо них не повинно проводитися досудове розслідування [7].

Проте мають існувати конкретні критерії, якими користуються державні службовці – прокурори та слідчі при прийнятті рішення реєструвати чи не реєструвати заяву та повідомлення у ЄРДР. У такому випадку реєстрації підлягають тільки ті заяви та повідомлення, які містять достатні дані, що вказують на ознаки кримінального правопорушення.

Однак у разі відсутності підстав для внесення до ЄРДР оперативні співробітники «списують» заяву, не посилаючись на жодне положення КПК України чи іншого закону. Подібне «списування» у такий спосіб заяв не передбачене законами і навіть відомчими нормативними актами. Пояснюється це потребою встановити, чи є у заяві обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення [5, с. 9]. У той самий час зміст заяви (повідомлення) про кримінальне правопорушення повинен відповідати вимогам закону до такого джерела доказу, як документ (ч. 1 ст. 99 КПК України), тобто в ній повинні міститися відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що свідчать про вчинення кримінального правопорушення.

Як відомо, відповідно до ч. 4 ст. 214 КПК України, слідчий, прокурор, інша службова особа, уповноважена на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, зобов'язані прийняти та зареєструвати таку заяву чи повідомлення. Відмова у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення не допускається [4].

До того ж відомості, зазначені у заяві чи повідомленні про кримінальне правопорушення, переважно не заносяться до ЄРДР. У той час як ч. 3 ст. 214 КПК України зазначає, що здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до ЄРДР або без такого внесення не допускається і тягне за собою відповідальність, встановлену законом [4].

Проте жодних відомостей про відповідальність за невнесення, несвоєчасне внесення відомостей до ЄРДР, а також про проведення будь-яких процесуальних дій до внесення відомостей у кримінальному, адміністративному законодавстві не передбачено. Вбачається, що єдиним заходом впливу на слідчого

або прокурора є притягнення до дисциплінарної відповідальності [8, с. 234–235]. Вважаємо, що зазначеного виду юридичної відповідальності недостатньо для врегулювання вказаного практичного питання з огляду на серйозність порушень, які можуть виникнути з вини слідчого або прокурора. А тому в кримінальному та адміністративному законодавстві варто передбачити відповідальність слідчого або прокурора за невнесення, несвоєчасне внесення відомостей до ЄРДР, а також про проведення будь-яких процесуальних дій до внесення відомостей.

Як наслідок, відомості, зазначені у заяві чи повідомленні про кримінальне правопорушення, переважно не заносяться до ЄРДР. Це підтверджується даними статистики. Так, протягом I кварталу 2014 р. було подано близько 1 млн заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення (зазначена цифра є співставною з тією кількістю заяв, які реєструвалися до 2013 р. – під час дії КПК 1960 р.). Однак кількість зареєстрованих у ЄРДР заяв протягом зазначеного періоду становить лише 295 000 (або близько 30 % від усіх прийнятих) [5, с. 7].

Основною причиною такої негативної практики слід визнати наявність п. 7.2 Розділу II Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, в якому закріплюється порядок розрахунку показників, пов'язаних із результатами розслідування і розкриття кримінальних правопорушень. Згідно з цим порядком нерозкритими визнаються кримінальні правопорушення, з моменту реєстрації яких минуло понад два місяці, але до Реєстру не внесені дані про оголошення підозри певній особі [9, с. 17–18]. Тому слідчі та прокурори неохоче вносять до Реєстру відомості про неочевидні кримінальні правопорушення, які можуть «зіпсувати» статистику розкриття злочинів.

Суди при розгляді скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора зазначають, що за змістом вказаної норми закону до реєстру повинні вноситися відомості, які дійсно вказують, що мало місце кримінальне правопорушення, а не заяви, які не вказують про наявність події кримінального правопорушення, а тільки мають формальну назву «заява про злочин (кримінальне правопорушення)» [10].

Проте зрозуміло, що звичайні заявники – фізичні або юридичні особи не повинні володіти спеціальними юридичними знаннями, аби вміти назвати формальні ознаки злочину під час подання повідомлення про нього. Тому така практика створює штучні бар'єри для реєстрації заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, адже заснована на суб'єктивній оцінці слідчим, прокурором або слідчим суддею «правильності» викладу інформації в заяві чи повідомленні. Хоча закон жодних вимог щодо цього не висуває.

У статті 24 КПК України вказується, що кожному гарантується право на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності суду, слідчого судді, прокурора, слідчого в порядку, передбаченому Кодексом [4]. Крім того, в подальшому учасникам кримінального провадження, які причетні до процедури прийняття заяви та повідомлення про кримінальне правопорушення та включення відомостей до ЄРДР, гарантується право на перегляд вироку, ухвали суду, що стосується прав, свобод чи інтересів особи, судом вищого рівня у порядку, передбаченому КПК України, незалежно від того, чи брала така особа участь у судовому розгляді.

У порівнянні з іншими процедурами, судовий порядок розгляду скарг забезпечує більшу об'єктивність, більш широкі можливості зацікавлених осіб у відстоюванні своїх інтересів, більшу авторитетність та обов'язковість прийнятого за результатами розгляду скарги рішення [11, с. 299–301].

Таким чином, забезпечення прав і свобод особи при прийнятті заяви та повідомлення про кримінальне правопорушення і включенні відомостей до ЄРДР виступає важливою гарантією здійснення справедливого правосуддя та доступу до нього відповідно до міжнародних і європейських стандартів. З огляду на викладені вище правові норми, які закріплені у чинному КПК України й унеможливають розгляд судом на стадії досудового розслідування скарг на бездіяльність слідчого та прокурора про початок кримінального провадження, обмежують право людини на справедливий судовий захист, закріплений ч. 3 ст. 8 і частинами 1–2 ст. 55 Конституції України, а також порушують вимоги статей 3, 21, ч. 2 ст. 22 і ч. 1 ст. 64 Конституції України, тобто є фактично неконституційними.

Використані джерела

1. *Кримінальний процес* : підруч. / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін. ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. – Х. : Право, 2013. – 824 с.
2. *Кузьменко В.* Забезпечення незалежності суддів потребує внесення змін до порядку ведення єдиного реєстру досудових розслідувань / В. Кузьменко // *Слово Національної школи суддів України*. – 2013. – № 3 (4). – С. 40–45.
3. *Конституція України* від 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр>.
4. *Кримінальний процесуальний кодекс України* від 13 квітня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651%D0%B0-17>.
5. *35 неформальних практик у кримінальному судочинстві України* / О. А. Банчук, І. О. Дмитрієва, Л. М. Лобойко, З. М. Саїдова. – К. : Арт-Дизайн, 2014. – 48 с.

6. *Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події та положень про комісії: наказ МВС України від 19 листопада 2012 р. № 1050 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z2095-12>.*
7. *Висновок Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України щодо питання про початок кримінального провадження стосовно суддів, яке пов'язане зі здійсненням ними судочинства від 1 липня 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0009700-13>.*
8. *Тлепова М. І. Деякі питання вдосконалення законодавства щодо забезпечення прав особи у кримінальному провадженні України / М. І. Тлепова // Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 16–17 лютого 2013 р.). – Херсон, 2013.*
9. *Збірник документів з питань обліку роботи прокурора, статистики та ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань. Прокуратура міста Києва. – К., 2014. – 232 с.*
10. *Узагальнення судової практики розгляду слідчими судьями Херсонської області скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора відповідно до Кримінального процесуального кодексу, який набрав законної сили з 20 листопада 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ksa.court.gov.ua/sud2190/science_work/rozdil2/doc_3141324.*
11. *Кримінальний процес України : підруч. / Л. Д. Удалова, Д. П. Письменний, О. І. Галаган та ін.; за ред. В. В. Коваленка та ін. – К. : ЦУЛ, 2013. – 544 с.*

Сердюк В. А. Процесуальні гарантії прав людини при включенні відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань

Автор розглядає питання забезпечення прав і свобод людини на початковій стадії кримінального провадження – включенні даних про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Визначені основні риси процедури такого внесення та специфічні риси правових процедур у таких випадках. Виділяються основні проблеми, що виникають у процесі внесення відомостей до реєстру та початку кримінального провадження.

Розглядаються питання зв'язку між кримінальним і кримінальним процесуальним законодавством з огляду на зміст заяви про кримінальне правопорушення. Виділено судову практику як основний елемент забезпечення законності на цій стадії кримінального провадження.

Ключові слова: кримінальне правопорушення, кримінальне провадження, досудове розслідування, реєстр, заява, оскарження.

Сердюк В. А. Процессуальные гарантии прав человека при включении сведений в Единый реестр досудебных расследований

Автор рассматривает вопросы обеспечения прав и свобод человека на начальной стадии уголовного производства – включении данных об уголовном правонарушении в Единый реестр досудебных расследований. Определены основные черты процедуры такого внесения и специфические черты правовых процедур в таких случаях. Выделяются основные проблемы, возникающие в процессе внесения сведений в реестр и начала уголовного производства.

Рассматриваются вопросы связи между уголовным и уголовным процессуальным законодательством с учетом содержания заявления об уголовном правонарушении. Выделено судебную практику как основной элемент обеспечения законности на этой стадии уголовного производства.

Ключевые слова: уголовное правонарушение, уголовное производство, досудебное расследование, реестр, заявление, обжалования.

Serdyuk V. Procedural safeguards human rights when the data in the Unified Register of pre-trial investigations

The author examines the issues of human rights and freedoms in the initial stage of criminal proceedings – the inclusion of data on the criminal offense in the Unified Register of pre-trial investigations. The main features of such procedures and the introduction of the specific features of legal proceedings in such cases. Singles out the main issues that arise in the process of entering information into the registry and the start of criminal proceedings.

We consider communication issues between the criminal and criminal procedural law, taking into account the content of the application for a criminal offense. Emphasis jurisprudence as the main element of the rule of law at this stage of criminal proceedings.

Key words: criminal offense, criminal proceedings, pre-trial investigation, the registry, a statement of appeal.

УДК 349.2

*Яна Володимирівна Сімутіна,
старший науковий співробітник
Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України,
кандидат юридичних наук*

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТРУДОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Чинне трудове законодавство України є своєрідним «гібридом» із проголошених ринкових засад і старих, «отриманих у спадщину» з радянських часів, але трохи осучаснених, гарантій трудових прав, що призводить до дисбалансу між закріпленими на папері нормами трудового права та реальними відносинами між працівниками і роботодавцями. При цьому всі спроби держави посилити відповідаль-